

IMPACTUL PLURILINGVISMULUI ȘI AL INTERCULTURALITĂȚII ASUPRA TERMINOLOGIEI ASISTENȚEI SOCIALE

Societatea secolului al XXI-lea, cu ritmul ei alert de dezvoltare, a imprimat vieții sociale un caracter intercultural, iar limbajul comun, în general, și cel specializat, în particular, a fost nevoit să se adapteze la acest fapt printr-o puternică aplecare spre plurilingvism:

„limbile se schimbă fără încetare și nu pot evolua decât schimbându-se” (Bally, Ch., 1950, p. 18).

Schimbarea, transformarea limbajului este un element primordial în evoluția unei limbi. Ceea ce vom încerca să evidențiem de-a lungul acestei lucrări este modalitatea în care vecinătatea culturală și lingvistică poate să influențeze limbajul specializat al unei discipline cum este asistența socială, disciplină cu rădăcini adânc înfipte în realitatea vieții noastre contemporane.

Se impune să lămurim aceste doua concepte și să stabilim care este locul lor în *aquis*-ul comunitar deoarece ele reprezintă nu numai realități de bază ale lumii contemporane, ci și valori care stau la fundația instituirii modelului cultural european modern. Prin interculturalitate se înțelege contactul dintre culturi, existența unui dialog între acestea și nu în ultimul rând influența pe care o primesc reciproc. Trebuie să ținem seama de o distincție clară între interculturalitate și multiculturalitate. Multiculturalitatea reprezintă o armonie de conviețuire între culturi diferite și în cazuri foarte rare o cooperare, conceptul referindu-se mai mult la promovarea unui anumit tip de cultură. Interculturalitatea privește produsul care se formează prin interacțiunea culturilor, care trebuie să fie unitar și care cuprinde în el și o componentă tradițională care este proprie fiecărei culturi. Considerând limba, forma vizibilă a culturii putem remarca faptul ca interculturalitatea este în mod simbiotic legată de o altă valoare care constituie fundamentul culturii europene plurilingvismul. Plurilingvismul reprezintă o valoare europeană conform căreia toate limbile reprezintă moduri la fel de valoroase de comunicare și exprimare a identității având la bază toleranța și acceptarea diferențelor. Limba care este asemeni unui organism viu se adaptează la realitate socială. Prin mecanismele ei specifice ea va găsi mereu o modalitate de a

umple vidul de denomație dintr-un anumit sector al său. Această reacție a sa este evidentă în special în cazul limbajului specializat unde în momentul când pentru un concept nu există un termen specializat, iar în acel domeniu intră în contact vorbitori cel puțin bilingvi, ajunge să fie impus un termen străin neologic care va denumi realitatea lingvistică deja existentă.

Premisa de la care vom porni în acest studiu este că anul 1989 a însemnat punctul de pornire a unei puternice ciocniri între două modele culturale distincte: cel al Europei Occidentale și cel al statelor din fostul bloc comunist. În aceeași ordine de idei trebuie să conturăm cele două culturi a căror întâlnire a dat naștere unor noi realități sociale și lingvistice. Pe de o parte se află Europa Occidentală care se caracterizează prin: pluralism politic, participare socială, respect al diversității, concurență liberă, supremația legii și primordialitatea drepturilor omului. La polul opus se găsește Europa Centrală și de Est caracterizată prin insecuritate existențială, culturală și sărăcie.

România și-a dorit o aliniere rapidă la standardele impuse de modelul occidental. În plan lingvistic acest lucru s-a manifestat printr-o îmbogățire și o modernizare a limbajului. Terminologia specializată nu putea să se abată de la această traiectorie, iar în cazul unei discipline precum asistența socială acest lucru este și mai evident. Adusă aproape de faza de moarte clinică de regimul comunist care considera această știință, puternic ancorată în lumea socială, inutilă într-o societate în care era negată existența oricăror probleme sociale, asistența socială cunoaște o dezvoltare galopantă în perioada postdecembristă, dezvoltare care în plan lingvistic este sinonimă cu o invazie de termeni noi, termeni care au fost chemați să denumească realități actuale care presau limba să umple vidul de denomație format prin apariția lor.

Un alt fenomen demn de luat în seamă este introducerea în limbă a unor neologisme care pot părea la prima vedere inutile. Valeria Guțu Romalo explica acest fenomen astfel

„neologismul dublează, în astfel de situații, în calitate de termen tehnic, cuvântul mai vechi care exprimă în vorbirea familiară aceeași semnificație” (Guțu Romalo, V., 2005, p. 261).

Din punctul nostru de vedere aceste neologisme sunt un rezultat clar al influenței pe care asistența socială din țările Europei de Vest a avut-o asupra asistenței sociale românești. Termeni precum *abuz*, *maltratare* sau *rele tratamente*, dublează cuvinte din limba comună și au fost introduse pentru a da comunicării un sens stric specializat.

Am evidențiat mai devreme că bilingvismul și graba cu care societatea românească s-a grăbit să se alinieze la standardele europene pot fi considerați factorii care au avut un rol covârșitor în impunerea neologismelor cu care operează

terminologia asistenței sociale. Acest proces de modernizare lingvistică a fost însă lent și s-a făcut și sub presiunea culturii occidentale care axată pe respectarea drepturilor omului și pe asigurarea unui trai decent pentru toți membrii societății a impus aceste valori și în spațiul românesc. Specialiștii care ajung în România postdecembristă se confruntă cu o societate în care insecuritatea existențială, culturală și sărăcia erau realități dure și verosimile. Așa se face că odată cu experiența lor practică în domeniul social ei impun și anumite concepte din limbajul specializat cu care ei operau deja. Th. Hristea remarca dublul rol pe care îl deține în mod incontestabil *împrumutul lexical*. El poate fi considerat

„procedeu de îmbogățire a vocabularului și procedeu de modernizare a vocabularului” (Th. Hristea, 1981: 46).

Extinzând această afirmație asupra limbajului specializat al asistenței sociale trebuie să avem în vedere rolul deosebit de important pe care îl joacă acest procedeu lingvistic în dezvoltarea terminologiei acestei științe. Elementele noi sunt o marcă distinctivă în etapa de aliniere a disciplinei la standardele europene. Prin contactul direct între specialiștii acestui domeniu

„tot ceea ce în spusele unui vorbitor se îndepărtează ca mod lingvistic de modele existente în limba în care se poartă conversația poate fi numit inovație” (E. Coșeriu, 1997: 70).

Termenii sunt impuși și ajung să facă carieră în acest domeniu pentru că pe de-o parte realitatea lingvistică pe care ei o denumeau exista deja, iar pe de altă parte în limba română nu exista un alt termen care să denumească conceptul respectiv sau dacă existau ei aveau o conotație negativă sau apropierea lor de limba comună putea să afecteze în mod grav comunicarea specializată. Așadar din ciocnirea între cele două ramuri ale aceleiași discipline terminologia românească preia în primul rând fondul. Observând conceptele care au intrat în acest domeniu de activitate și analizând relația dintre elementele triumphiului terminologic trebuie să subliniem că de multe ori încărcătura semantică latura poate cea mai importantă care asigură monoreferențialitatea și implicit univocitatea termenului luat în discuție este străină.

Să analizăm cazul sintagmei terminologice *asistent maternal profesionist*. Acest concept este legiferat la noi începând din 1997 și tot de atunci el începe să-și găsească propriul loc în ierarhia sistemului terminologic al asistenței sociale. După valul de proteste stârnit în opinia publică internațională de prezentarea reportajelor care aveau ca subiect orfelinatele din România comunistă s-a încercat găsirea de soluții pentru îmbunătățirea traiului acestor copii. Răspunsul vine se pare din modelul englez și american de protecție a copilului celebrul „foster care” sau „îngrijire de tip familial” Deși mai puțin cunoscut termenul există și în limba

franceză sub denumirea de „*famille d'accueil*”. Legiuitorul legiferează astfel apariția profesiei *de asistent maternal profesionist*. Încarcatura semantică se păstrează în mare parte asistentul maternal profesionist este

„persoana fizică atestată în condițiile legii care asigură prin activitatea pe care o desfășoară la domiciliul său creșterea, îngrijirea și educarea necesare dezvoltării armonioase a copiilor pe care îi primește în plasament sau încredințare”.

O practică apărută în occident în anii '70 generează astfel numai denumirea unei noi profesii dar și un nou câmp semantic care începe să fie construit în jurul acesteia. Dacă ar fi să facem abstracție de încarcătura semantică și să analizăm strict din punct de vedere structural sintagma terminologică trebuie să remarcăm descrierea amplă pe care o realizează termenul cu scopul de a fi cât mai precis. Analiza etimologică relevă faptul ca termenii constituenți sunt de origini diferite: termenul *asistent* provine din franceză, termenul *maternal* este un neologism de origine italiană, iar termenul *profesionist* este de origine germană. Trebuie să remarcăm că fondul lingvistic al conceptului este prelucrat în manieră autohtonă dar tot cu material străin. Acest tip de construcție lingvistică este rezultatul ciocnirii la nivel lingvistic a mai multor limbi și culturi.

Aceeași influență străină este vizibilă și în cazul sintagmei terminologice „locuință protejată”. Această sintagmă denumește „instituțiile de asistență socială care asigură persoanelor adulte cu handicap în sistem protejat, precum și asistență și suport pentru asigurarea unei vieți autonome și active”. Conceptul are aceeași încarcătură semantică ca și englezescul „shelter” sau ca sintagma terminologică „protected housing”. Același termen englezesc a dat în română și „adapost” un termen cu o încarcătură semantică mult mai redusă. În acest caz este vorba despre un calc semantic. Termenul românesc a împrumutat o parte din încarcătura semantică a termenului englezesc dar a ales un cuvânt moștenit din limba latină (*ad appositum* sau *ad depositum*).

În această situație, pe lângă influența străină, este demn de luat în considerare și felul în care anumiți termeni din limba comună sunt infiltrați în limbajul specializat pentru a denumi concepte noi. Terminologizarea este un fenomen care apare frecvent atunci când un domeniu științific este în plină expansiune.

Poate cea mai importanta influență a orizonturilor culturale străine s-a manifestat în terminologia asistenței sociale la nivelul mentalității. În plan social această influență este sinonimă printr-o modificare a percepției asupra persoanelor cu dizabilități, asupra persoanelor vârstnice și asupra copiilor. În plan lingvistic, acest proces a însemnat înlocuirea sau chiar renunțarea la anumiți termeni care aveau conotații negative. Trebuie să ținem cont că aceste înlocuiri au fost impuse în primul rând prin acțiunea dintre specialiști care posedă un limbaj comun de exprimare.

Această reformă lingvistică este vizibilă la nivelul tuturor câmpurilor lexico-semantice aparținând asistenței sociale. Un exemplu grăitor în acest sens este impunerea modelului european în cazul paradigmei *handicap – dizabilitate – deficiență – infirmitate*. Termenul *dizabilitate* este preferat celui de *handicap* deoarece relația dintre cei doi termeni este una de cauză-efect și nu una de sinonimie. Cu alte cuvinte o persoană care prezintă o dizabilitate de orice tip se confruntă cu un handicap în momentul în care intervine percepția socială asupra situației sale.

În Europa Occidentală dificultățile persoanelor cu deficiențe sunt cauzate de mediul neadaptat nevoilor lor și nu de persoana cu handicap în sine. Această mentalitate încearcă să se instaureze și în societatea românească. Mai multe asociații și organizații neguvernamentale atrag atenția asupra faptului ca terminologia în ceea ce privește această categorie socială trebuie să se schimbe. Ele consideră această modificare de ordin lingvistic ca pe un prim pas făcut pe drumul schimbării percepției sociale în ceea ce privește aceste persoane, o recunoaștere a faptului ca ele pot fi utile din punct de vedere social.

Termenul *dizabilitate* este termenul vedetă al acestei paradigme, deoarece conotația negativă care poate fi asociată lui este minină. *Dizabilitatea* este definită ca o stare fizică psihică sau mentală care limitează activitatea unei persoane sub diverse forme. Termenul „dizabilitate” se vrea un substitut pentru termenul „handicap” și în actele oficiale deoarece legiutorul vrea ca încărtura semantică pe care cel din urmă termen o are în limba comună să fie evitată în actele oficiale. Termenul *infirmitate* mai arhaic și folosit foarte rar în limbajul de specialitate a fost aproape scos din uz deoarece are o conotație negativă. Un alt exemplu în care un termen a fost înlocuit pentru că avea conotații negative este și cazul termenului *orfelinat* înlocuit după model francez cu sintagma *centru de plasament*, sau a termenului *bătrân* înlocuit cu *vârstnic* sau *persoană de vârsta a treia*. Deși putem vorbi despre termeni vedetă în cadrul paradigmelor, stabilirea unor relații de sens rămâne de interes primordial pentru o mai bună definire a sensului atât din perspectivă teoretică cât și practică.

Mentalitatea nu influențează terminologia doar prin înlocuirea termenilor cu conotații negative cu unii care nu au astfel de conotații ci și prin modificarea și diversificarea rolurilor sociale ceea ce a condus la impunerea unor termeni noi sau chiar a unor sintagme terminologice. Vom exemplifica prezentând cazul sintagmei *interesul superior al copilului*. Mentalitatea și cultura europeană pune copilul în centrul interesului social și familial. El devine dintr-un participant pasiv la viața socială un actor social, întreaga atenție a adultului concentrându-se asupra sa. Modelul european este preluat încet dar sigur și de tradiționalista societate românească.

Sintagma mai sus amintită o regăsim și în documente internaționale privind

protecția copilului și este preluată și de terminologia românească sub forma unui calc lingvistic total care

„constă în copierea împrumutarea sau imitarea așa-zisei structuri sau forme interne a unui cuvânt străin derivat sau compus. Mai clar spus elementele alcătuitoare ale cuvântului străin sunt traduse în românește, în întregime sau numai parțial” (Th. Hristea, 1981: 32-33).

Acest instrument de îmbogățire și modernizare a terminologiei unei discipline acționează în mod direct asupra termenilor simpli sau compuși, chiar dacă majoritatea specialiștilor îi atribuie în mod nedrept un loc secund în cercetările lor. Acest lucru se poate datora și faptului că pentru a fi considerat calc, un termen trebuie să prezinte o adevărată identitate de structură între model și copie. În mod evident dacă termenul calchiat este un termen compus, rezultatul calchierii trebuie să fie tot un compus. Sintagma *interesul superior al copilului* o întâlnim de regulă în limba engleză „best interest of the child” reprezintă o structură specifică a discursului de specialitate. Este transparentă și specifică domeniului asistenței sociale. Este necesară privirea și analizarea ei în bloc, raportându-ne la sensul pe care îl exprimă.

O sintagma care face carieră în limbajul comun și în cel de specialitate la acest moment este și *venit minim garantat*. Această sintagmă terminologică desemnează un ajutor social sub forma unei sume de bani corespunzătoare asigurării unui trai decent. În țările din Europa de Vest a existat o preocupare continuă și acerbă pentru a asigura populației un trai decent. Astfel conceptul de „venit minim garantat” este întâlnit sub diferite forme după cum urmează: în terminologia franceză se folosește termenul de „venit minim de inserție”; în Anglia termenul folosit este „venit minim de suport”; în Belgia și în Germania se optează pentru niște termeni mai generali „mijloace minime de existență” respectiv, „ajutor social”. Analizând acești termeni sau mai bine zis traducerea lor putem observa că sintagmele cele mai apropiate de terminologia românească sunt cele din franceză și din engleză. Ne aflăm așadar, în prezența unui neologism de împrumut (Cabre, 1998:256). Pentru a exprima o realitate socială de fapt legiuitorul se inspiră din termenii cu care aceasta este denumită în alte state fapt care duce la apariția unui nou termen.

Așa cum am încercat să demonstrăm în acest articol, *interculturalitatea* și *plurilingvismul* au schimbat radical optica asupra terminologiei asistenței sociale. După șocul intercultural care s-a produs prin ciocnirea culturilor occidentale cu cultura românească, adaptarea la noua realitate lingvistică în general și la cea terminologică în special s-a făcut cu un așa-zis entuziasm, care s-a manifestat prin preluarea formei și a fondului anumitor termeni de asistență socială. Am putea compara terminologia asistenței sociale cu vârful unui ice-berg. Centrul ice-berg-ului este alcătuit din atitudini, stereotipuri, valori și credințe. Considerăm

că doar impactul radical asupra acestora din urmă va putea modifica ireversibil terminologia acestui domeniu atât de legat de viața și de realitatea socială.

BIBLIOGRAFIE

- Bally, Ch., (1950). *Linguistique generale et linguistique francaise*, Berne.
- Bidu-Vrănceanu, Angela & Forăscu Narcisa, (1984). *Modele de structurare semantică*, Timișoara: Editura Facla.
- Bidu-Vrănceanu, Angela & Forăscu Narcisa, (1988). *Cuvinte și sensuri*, București: Editura Științifică și Enciclopedică.
- Bidu-Vrănceanu, Angela, (2000). *Lexic comun, lexic specializat*, București: Editura Universității din București.
- Bidu-Vrănceanu, Angela & Forăscu Narcisa, (2005). *Limba română contemporană. Lexicul*, București: Editura Humanitas Educațional.
- Bidu-Vrănceanu, Angela, (2007). *Lexicul specializat în mișcare de la dicționare la texte*, București: Editura Universității din București.
- Bidu-Vrănceanu, Angela, (2010). *Modernizarea lexicului specializat. Puncte de vedere, în Limba Română. Controverse, delimitări, noi ipoteze*, București: Editura Universității din București.
- Busuioc, Ileana, (2001). *Introducere în terminologie*, București: Editura Credis.
- Buzducea, Doru, (2009). *Sisteme moderne de asistență socială*, Iași: Editura Polirom.
- Cabre, M., T., (1998). *La terminologie. Theorie, methodes et applications*, Paris: A Colin.
- Coșeriu, Eugeniu, (1997). *Sincronie diacronie și istorie*, București: Editura Enciclopedică.
- Giuglea, George, (1983). *Cuvinte românești și romanice*, București: Editura Științifică și Enciclopedică.
- Guțu Romalo, Valeria, (2005). *Aspecte ale evoluției limbii române*, București: Editura Humanitas.
- Manoiu, Florica & Epurean Viorica, (1996). *Asistența socială în România*, București: Editura All.
- Pitar, Mariana, (2009). *Manual de terminologie și terminografie*, București: Editura Mirton.
- Stoichițoiu-Ichim, Adriana, (2006). *Creativitate lexicală în româna actuală*, București: Editura Universității din București.

THE IMPACT OF PLURILINGUALISM AND INTERCULTURALITY ON THE TERMINOLOGY OF SOCIAL WORK

Abstract: *The society of the 21st century with its fast development has given social life an intercultural character. Based on this reality, the common language and the specialized one have to adapt learning to plurilingualism. Specialized language takes different terms from foreign languages to cope with the wave of concepts imposed by social reality. Social work was halted in its natural development by the communist regime. After the 1990s this discipline is forced to be aligned with Western standards. The void of denomination was filled with loans from foreign languages made directly and indirectly. Neologisms have an essential role in the evolution of terminology in this line*

of work. Another factor of influence on terminology is mentality. Especially in the case of this discipline, there is a tendency to find a replacement for the terms used with a negative sense. This study aims to focus on the analysis of these issues. We focus on semantic and structural analysis of terminological neologisms. At the same time we emphasize the role of Western cultural mentalities and languages in adopting and enforcing these new terms. We will show that the terminology of this discipline is subjected to a process of continuous transformation. Lexical forms and meanings are fluctuating. Neological terms are used along with others already consecrated. Simple terms appear as synonyms of descriptive sentences. Because of this, our paper aims to be a precise terminological mirror of the impact of interculturality and plurilingualism on social work.

Key words: *development, mentality, semantic and structural analysis, neological terms.*